

Z P R A V O D A J

Vydává
Národní informační,
vzdělávací
a osvětové středisko
bezpečnosti práce
při Výzkumném ústavu
bezpečnosti práce, v.v.i.

www.suip.cz http://cz.osha.europa.eu www.vubp.cz www.bozpinfo.cz číslo 1/2009

Hodnocení pracovních rizik – aktuální úkol pro všechny zaměstnavatele

Zákoník práce jasně říká, že základním úkolem každého zaměstnavatele je přijímat opatření k předcházení rizikům, rizika trvale hodnotit a přijímat opatření k jejich odstranění nebo minimalizaci a dále je povinností zaměstnavatele o svých krocích vést dokumentaci. S tímto zdánlivě jednoduchým úkolem si mnozí zaměstnavatelé neví rady a v praxi se lze setkat často se dvěma extrémními přístupy. Buď neexistuje žádná dokumentace nebo naopak zaměstnavatel předloží stoh papírů řešící problémy, které nejsou u daného zaměstnavatele aktuální, neboť k vypracování takového „hodnocení“ byly bezmyšlenkovitě použity nevhodné vzory či metody.

Přítom základní myšlenka prevence rizik je jednoduchá. Za prvé je třeba udělat vše pro to, aby nedocházelo k negativním jevům, což předpokládá dokonalou znalost pracovních podmínek a prostředí, a za druhé, protože zbytkové riziko vždy existuje, je třeba se připravit na situaci, kdy k nežádoucímu jevu dojde. Hranice přijatelného rizika není žádným předpisem stanovena a může být velice odlišně chápána např. zaměstnanci zařazenými na vedoucích a řadových pozicích. Vhodným nástrojem a dokumentem pro hodnocení rizik mohou být např. výsledky řízených pohovorů nebo dotazníků vyplněných zaměstnanci, systémy bezpečnostních příkazů apod.

Zde je široké pole působnosti pro osoby odborně způsobilé a pro zaměstnance systému SÚIP, kteří mohou poradenskou a osvětovou činností přispívat k objasňování metodik hodnocení rizik. Důkazem toho, že jde o nelehký úkol, je i to, že do soutěže v rámci programu Správná praxe, který byl v roce 2008 zaměřen právě na hodnocení rizik, se se svými projekty přihlásilo jen velmi málo zaměstnavatelů.

Ing. Vladimír Toman, vedoucí inspektor
Oblastní inspektorát práce pro Jihočeský kraj a Vysočinu

Správní delikty na úseku odměňování zaměstnanců – nevyplácení příplatků ke mzdě

Při poradenské a konzultační činnosti, stejně jako při kontrolní činnosti inspektoři poměrně často zjišťují neplnění povinnosti zaměstnavatelů na úseku odměňování zaměstnanců spočívající v neproplácení příplatků podle části VI., hlavy II. a III. zákoníku práce (dále jen ZP).

Mzda je v našem pracovním právu chápána jako peněžitá plnění a plnění peněžitě hodnoty (naturální mzda) poskytované zaměstnavatelem zaměstnanci za vykonanou práci v pracovním poměru (§ 109 odst. 2 zákoníku práce). Naturální mzdu může zaměstnavatel zaměstnanci poskytovat jen s jeho souhlasem a za podmínek s ním dohodnutých, a to v rozsahu přiměřeném jeho potřebám (§ 119 ZP). Zaměstnavatel je povinen zaměstnanci vyplatit v penězích mzdu nejméně ve výši příslušné sazby minimální mzdy (§ 111 ZP) nebo příslušné sazby nejnižší úrovně zaručené mzdy (§ 112 ZP).

Jednou ze složek mzdy jsou také příplatky podle části VI., hlavy II. zákoníku práce – příplatek za práci přesčas, za práci ve svátek, za dobu noční práce, za dobu práce ve ztíženém pracovním prostředí, za dobu práce v sobotu a v neděli. Pokud jsou splněny zákonem stanovené podmínky, je zaměstnavatel povinen svému zaměstnanci pracujícímu za takových podmínek zaplatit po vykonání takové práce – a to i za zlomky hodin, které odpracoval v období, za které se mzda poskytuje – příplatek v zákonem stanovené výši.

V praxi často zjišťujeme, že zaměstnavatelé argumentují tím, že jejich zaměstnanci takové příplatky mají zahrnuty v prémiech, odměnách a jiných nadstavbových složkách mzdy nebo pouze konstatují, že „to mají ve mzdě“. I když v novelizovaném zákoníku práce platí zásada, že „co není zakázáno, je dovoleno“, taková argumentace zaměstnavatelů je v otázce vyplácení příplatků nesprávná a v rozporu se zákonem.

Odměny, prémie, popř. jiné nadstavbové složky mzdy jsou složkami nenárokovými, jejich výplata není garantována zákonem a v současném podnikatelském klimatu je jejich výplata velmi často odvislá od libovůle zaměstnavatele. Příplatky podle části VI., hlavy II. zákoníku práce mají

jiný charakter, jsou zákonným nárokem zaměstnance a zaměstnavatel je povinen za výkon takové práce zaplatit příplatek ve výši stanovené zákonem nebo určené kolektivní smlouvou. Možná výše takových příplatků je určena zákonem (procentní sazba) a případně může být upravena kolektivní smlouvou.

Pokud zaměstnavatel nesplní takovou zákonem jemu uloženou povinnost a svým zaměstnancům, kteří odpracovali noční směnu, směnu v sobotu, v neděli či ve svátek apod. a vzniká jim tak nárok na výplatu příplatku za vykonanou práci, příplatky stanovené zákonem neproplácí, dopouští se takovým nezákonným jednáním správního deliktu na úseku odměňování zaměstnanců, za který je mu možné uložit pokutu až do výše 2 milionů Kč.

Zaměstnavatel je povinen vydat zaměstnanci písemný doklad obsahující údaje o jednotlivých složkách mzdy nebo platu a o provedených srážkách (výplatní pásku). A co zaměstnanec? Zaměstnanec může využít svého práva podle § 142 odst. 4 zákoníku práce a požádat zaměstnavatele o předložení dokladů, na jejichž základě mzdu nebo plat vypočetl. Zaměstnanec má rovněž právo nahlédnout do evidence odpracované doby, kterou vede zaměstnavatel.

Pokud údaje o složkách mzdy nesouhlasí s tím, jakou práci a za jakých podmínek zaměstnanec práci pro svého zaměstnavatele vykonával, může se zaměstnavatel se zaměstnancem dohodnout na způsobu vyrovnání. Pokud se zaměstnanec se zaměstnavatelem nemůže dohodnout, zbývají mu dvě možnosti – obrátit se na místně příslušný oblastní inspektorát práce k sepsání podnětu, na jehož základě může být provedena kontrola u zaměstnavatele, nebo podat žalobu na svého zaměstnavatele u obecného soudu, který je jediný oprávněn uložit zaměstnavateli povinnost k úhradě nesplacené části mzdy. Případně může zaměstnanec využít obou možností současně.

Mgr. Miloslav Hauser,
vedoucí právního odboru
Oblastní inspektorát práce pro Jihočeský kraj a Vysočinu

Bezpečnost práce při dodavatelském systému realizace staveb

Stavebnictví je obor, v němž dlouhodobě není na potřebné úrovni zajišťována péče o bezpečnost práce. Ani v současné době, kdy by měl na mnoha stavbách působit koordinátor BOZP, se stav příliš nezlepšuje. Závažné nedostatky při zajišťování BOZP se vyskytují v oblasti pozemního stavitelství, lepší stav je v inženýrském stavitelství, kde se jedná většinou o státní (veřejné) zakázky.

Mezi důvody tohoto neutěšeného stavu s následnou problematikou při zajišťování BOZP na staveništích lze uvést složitý dodavatelský systém s velkým počtem zhotovitelů a OSVČ, neuplatňování kolektivní ochrany především při provádění prací ve výškách, nevytváření podmínek pro činnost koordinátorů ze strany zadavatelů staveb, nedostatečné odborné znalosti, zkušenosti a schopnost některých koordinátorů řešit problémy BOZP ve složitých podmínkách na stavbách, nízká úroveň a nefunkční systémy řízení zejména u menších zhotovitelů.

Dodatelský systém určuje, které subjekty jsou v přímém vztahu k investorovi (zadavateli) či ve vztahu k jiným subjektům a jakým způsobem dodávka díla (prací) probíhá. Komplikovaný dodavelský systém s velkým počtem zhotovitelů s různou formou dodávek zvyšuje nároky na vzájemnou spolupráci a koordinaci činnosti na staveništi všech účastníků výstavby.

Klíčovými subjekty při stanovování bezpečnostních opatření na stavbě a při zajištění jejich skutečného dodržování jsou hlavní zhotovitelé, kteří v rámci plnění své zakázky jsou však stále více závislí na svých podzhotovitelích (subdodavatelích) včetně OSVČ. Častým způsobem realizace staveb je, že za hlavního zhotovitele pracují na stavbě jen vedoucí zaměstnanci – stavbyvedoucí, kteří řídí a organizují práce a činnosti svých podzhotovitelů, nikoliv svých zaměstnanců. Na stavbách se stále více uplatňují spíše obchodní vztahy než pracovněprávní, což značně komplikuje kontrolní činnost a ve svých důsledcích i využívání oprávnění orgánů inspekce práce.

OSVČ většinou nemají potřebnou úroveň BOZP a z podstaty svého „podnikání“ (existenční důvody) nemají řádné vybavení a pracovní prostředky na potřebné úrovni. OSVČ (jednotlivci i organizované skupiny) jsou z hlediska BOZP nejslabším článkem v dodavelském systému realizace staveb a závažné je, že těchto OSVČ pracuje na stavbě někdy více než zaměstnanců, které kontroluje zaměstnavatel. OSVČ však nekontroluje nikdo. Postavení koordinátora na stavbách tak nabývá velké důležitosti, je však otázkou, zda koordinátor u složitých dodavelských řetězců obstojí, zejména pokud je zadavatelem určen i pro větší stavbu ve smluvním rozsahu na krátkou dobu (např. jen 2 hodiny za týden).

Nové problémy přinese nepochybně vliv finanční krize a dá se předpokládat, že více než doposud se budou provádět práce na rekonstrukcích, modernizacích a opravách, které jsou většinou náročnější na zajišťování BOZP než nové stavby.

Karel Novotný, inspektor
Oblastní inspektorát práce pro Jihomoravský kraj a Zlínský kraj

Poznámka:
Tento příspěvek je pro Zpravodaj SÚIP zkrácen.
Celý článek je k dispozici na www.suip.cz a www.bozpinfo.cz.

Manipulace s materiálem a břemeny

Podle evropských statistik 62 % pracovníků ve 27 zemích EU je více než čtvrtinu pracovní doby vystaveno opakovaným pohybům rukou a paží, 46 % pracovníků bolestivým nebo únavným polohám a 35 % pracovníků nošení nebo přemísťování těžkých břemen.

Vzhledem k nepříznivému vývoji úrazovosti a dále v návaznosti na strategii EU požadující do roku

2012 snížit pracovní úrazovost a nemocnost o 25 %, Státní úřad inspekce práce jako jeden z hlavních úkolů na rok 2008 stanovil úkol „Bezpečnost práce při ruční manipulaci s materiálem a břemeny“. Celostátně byl úkol zaměřen na obor slévárenství, jako doplňující pak byly zvoleny obory stavebnictví, lesnictví, výroba kovových výrobků, dřevařství, odstraňování odpadu a velkosklady.

Důraz byl přitom kladen zejména na dodržování povinností vyplývajících z ustanovení § 3 odst. 1 písm. b), c) zákona o inspekci práce v souladu s požadavky dalších předpisů stanovících podmínky pro bezpečnost a ochranu zdraví při ruční manipulaci s břemeny.

Kontroly orgánů inspekce práce byly zaměřeny především na řízení BOZP v oblasti vyhodnocování

rizik v souvislosti s opatřeními přijímanými k jejich eliminaci a rovněž v souvislosti s používáním OOPP, dále na zajišťování informovanosti a kvalifikace zaměstnanců a na jejich zdravotní předpoklady, na pracovní postupy využívané v souvislosti s ruční manipulací, dále na stav strojů a zařízení a konečně i na uspořádání pracovišť a stav komunikací pro pěší i pro transportní prostředky.

Výsledným efektem by mělo být docílení stavu, aby si zaměstnanci a zaměstnavatelé byli vědomi rizik, která souvisí s ruční manipulací s břemeny, ale především, aby si byli vědomi trvalé změny ve svých pracovních návycích – způsobu, jak se práce plánuje, organizuje a vykonává.

Nejvíce závad bylo shledáno u subjektů, kde kontrola inspekce práce nebyla ještě nikdy prováděna, mnohdy se jednalo také o relativně velké a

rozvíjející se firmy. V řadě případů až v průběhu kontroly obeznámili inspektoři zaměstnavatele s jeho povinnostmi vyplývajícími z platných předpisů a s důsledky jejich neplnění, čímž na druhou stranu plnili úkol v rámci prevence pracovních úrazů a nemocí z povolání při provádění ruční manipulace s materiálem a břemeny.

Výsledky kontrol prokázaly, že v oboru slévárenství došlo k nárůstu v počtu úrazů vykázaných při ruční manipulaci o 39 % a k počtu zameškaných dnů o 23 %. V ostatních sledovaných oborech, tzn. ve stavebnictví, lesnictví, výrobě kovových výrobků, dřevařství, odstraňování odpadů a ve velkoskladech, má počet úrazů klesající tendenci. I přes zjištěné závady je patrná snaha zaměstnavatelů řešit rizikovou ruční manipulaci. Zaměstnavatelé uplatňují organizační opatření, nasazují technické pomůcky a realizují úpravy

pracovního prostředí.

Celkově se však ukázalo, že zaměstnavatelé dodržování předpisů k zajištění BOZP a preventivní opatření ke snížení onemocnění zad v souvislosti s ruční manipulací podceňují. Potvrdilo se, že zvolení a zadání úkolu bylo správné, přínosné a užitečné. Je nutné, vhodné a potřebné úkol k problematice ruční manipulace s materiálem a břemeny opakovat ve dvou až tříletém cyklu.

Ing. Jiří Kysela, inspektor-garant
pro manipulaci s materiálem
Státní úřad inspekce práce

Poznámka:

Tento příspěvek je pro Zpravodaj
SÚIP zkrácen.

Celý článek je k dispozici na
www.suip.cz a www.bozpinfo.cz.

Znalostní systémy v BOZP

V dnešní době internetu se urychlila komunikace mezi lidmi a také dostupnost širokého spektra informací. Výhodou, ale i problémem současných informací proudících internetem je jejich obrovské množství a rozdílná kvalita. Lidstvo vstoupilo do nového prostředí znalostní společnosti a dostává se do stadia, kdy je kladen hlavní důraz na inovace, učení a tvorbu nových poznatků. Tyto fenomény vyžadují, aby byly uživatelům předávány odpovídající informace a znalosti, které by byly uživateli správně a v dostatečné míře využívány.

V oblasti znalostních systémů se setkáváme se dvěma klíčovými pojmy - znalostí a znalostním systémem. Znalostí můžeme nazývat strukturovaný souhrn vzájemně souvisejících poznatků a zkušeností z určité oblasti nebo k určitému účelu. Cestou k získání určité znalosti je zejména praxe a studium. Znalosti bývají většinou utříděny v nějakém hierarchickém systému znalostí. Tyto systémy se nazývají expertní systémy nebo také znalostní systémy.

Výzkumný ústav bezpečnosti práce, v. v. i. (dále jen VÚBP, v. v. i.), řeší problematiku znalostních systémů v rámci projektu „Management znalostí – podmínka úspěšného řízení BOZP“, který je součástí výzkumného záměru VÚBP, v. v. i., na léta 2004–2010. Naším cílem je navrhnout, vyvinout a implementovat komplexní znalostní systém, který bude pokrývat problematiku znalostního managementu pro oblasti BOZP a prevence závažných havárií (pracovní název tohoto systému je „Integrovaný znalostní systém BOZP a PZH“ - IZS BOZP a PZH). V tomto projektu definujeme znalost jako porozumění ucelené části reality, jejímu chování v čase a v tomto případě realitu definujeme jako veškeré dění, které souvisí s oblastí BOZP a PZH.

V rámci řešení této problematiky může z našeho pohledu znalost nabývat dvou podob. Podoby osobní, jejímž nositelem je konkrétní člověk – v našem případě expert na problematiku BOZP nebo PZH – a podobu dokumentovou, jejíž popis je k dispozici na určitém nosiči informací

a nevyžaduje dodatečnou interpretaci (dokumentová podoba může být ve formě textu, vizuálního nebo zvukového popisu, grafického modelu apod.). Klíčovým faktorem managementu znalostí je růst znalostí, tj. systematické zvyšování znalostí ve skupině jejich potenciálních příjemců, které může probíhat pomocí dokumentace znalostí a u osobních znalostí formou jejich sdílení.

Výsledkem našeho snažení by měl být integrovaný znalostní systém BOZP a PZH, který bude sloužit jako nástroj pro systematické vytváření, zpracování a sdílení znalostí v oblastech BOZP a PZH, včetně znalostí potřebných k porozumění společného přesahu reality BOZP a PZH.

Bližší informace o znalostních systémech najde čtenář ve čtvrtém čísle elektronického časopisu JOSRA dostupného z oborového portálu BOZPinfo.cz.

Bc. Oldřich Kolínský
Výzkumný ústav bezpečnosti práce,
v. v. i.

Připravovaná veletržní setkání

Dovolujeme si Vás pozvat do společného výstavního stánku, kde zástupci odborných státních i nestátních institucí budou připraveni poskytnout informace a poradenství v celém spektru oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, včetně nabídky odborných publikací, výukových programů, vzdělávacích aktivit a videoprogramů z oblasti BOZP.

Za účasti zástupců z Ministerstva práce a sociálních věcí, Státního úřadu inspekce práce, Výzkumného ústavu bezpečnosti práce, v.v.i., Oblastního inspektorátu práce pro Jihočeský kraj a Vysočinu a Oblastního inspektorátu práce pro Jihomoravský kraj a Zlínský kraj budou veletržní setkání probíhat pod patronací a s podporou Evropské agentury pro BOZP v rámci Evropské kampaně o hodnocení rizik.

<p>ZEMĚ ŽIVITELKA</p>	<p>Mezinárodní výstava. Rostlinná a živočišná výroba, krmiva, zemědělská technika, potravinářská výroba, lesní a vodní hospodářství, ochrana životního prostředí, služby pro zemědělství, agroturistika</p>	<p>27. 8. - 1. 9. 2009 Výstaviště České Budějovice</p>
<p>Prevence rizik – základ úspěšného řízení bezpečnosti v podniku Evropská kampaň o hodnocení rizik</p> <p>Doprovodný program k výstavě Země živitelka</p>	<p>Body programu:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Úvod do problematiky <ul style="list-style-type: none"> • základní pojmy • legislativa • pracovní úrazy 2. Rizikové faktory v pracovním prostředí 3. Analýza a hodnocení rizik <ul style="list-style-type: none"> • bodové metody • podpůrné softwarové nástroje • technologická rizika a modelování scénářů událostí 4. Příklady z praxe 5. Diskuse, dotazy 	<p>27. 8. 2009 Pavilon Z, 1. patro, Výstaviště České Budějovice</p>
<p>MEZINÁRODNÍ STROJÍRENSKÝ VELETRH</p>	<p>51. mezinárodní strojírenský veletrh</p>	<p>14. – 18. 9. 2009 Brno – Výstaviště</p>
<p>SOUTĚŽ UČŇŮ STAVEBNÍCH OBORŮ (SUSO)</p>	<p>Mezinárodní finále Soutěže učňů stavebních oborů u příležitosti Mezinárodního stavebního veletrhu FOR ARCH 2009</p>	<p>22.9.2009 Pražský veletržní areál Letňany</p>
<p>Prevence rizik – základ úspěšného řízení bezpečnosti v podniku Evropská kampaň o hodnocení rizik</p> <p>Doprovodný program k veletrhu FOR ARCH 2009</p>	<p>Body programu:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Úvod do problematiky <ul style="list-style-type: none"> • základní pojmy • legislativa • pracovní úrazy 2. Rizikové faktory v pracovním prostředí 3. Analýza a hodnocení rizik <ul style="list-style-type: none"> • bodové metody • podpůrné softwarové nástroje • technologická rizika a modelování scénářů událostí 4. Příklady z praxe 5. Diskuse, dotazy 	<p>22. 9. 2009 Konferenční sál č. 3, Pražský veletržní areál Letňany</p>

Bližší informace:
www.bozpinfo.cz, rubrika Kalendář akcí
neumannovab@vubp-praha.cz
 tel.: 221 015 891